

Monilukutaito varhaiskasvatuksessa

”Se onkin jo kaikkea sitä, mitä teemme”

LAB-ammattikorkeakoulu

Varhaiskasvatuksen sosionomi (AMK)

2023

Maarit Kemppainen

Tiivistelmä

Tekijä(t) Maarit Kempainen	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 27	Valmistumisaika 2023
Työn nimi Monilukutaito varhaiskasvatuksessa ”Se onkin jo kaikkea sitä, mitä teemme”		
Tutkinto ja koulutusala Varhaiskasvatuksen sosionomi (AMK)		
Toimeksiantajaorganisaatio (jos opinnäytetyöllä on toimeksiantaja) Mäntsälän kunta		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka tuotoksena syntyi video. Opinnäytetyöni koostui teoriasta ja videosta, jotka käsittelivät monilukutaitoa. Aiheena monilukutaito on ajankohtainen aihe, sillä tämän päivän maailmassa tarvitsemme perinteisten luku- ja kirjoitustaitojen rinnalle monipuolisempia lukutaitoja. Monilukutaidon käsitettä on avattu opinnäytetyössä varhaiskasvatuksen näkökulmasta.</p> <p>Opinnäytetyöni tarkoitus oli tuottaa video monilukutaidosta varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Opinnäytetyön tavoitteena oli videon kautta vahvistaa kasvattajien ymmärrystä monilukutaidosta.</p> <p>Videon sisältö rakentui työyhteisölleni tekemäni kysymyksen, ”mitä tietoa haluaisit monilukutaidosta, joka palvelisi sinun työtäsi?” pohjalta. Video on toteutettu Canva-ohjelmalla. Työyhteisön palautteen perusteella, video koettiin hyödylliseksi ja se selkeytti monilukutaidon käsitettä. Videosta kävi myös ilmi, kuinka paljon päiväkodissa toteutetaan jo monilukutaitoa vahvistavia toimintoja.</p>		
Asiasanat Monilukutaito, varhaiskasvatus, video		

Abstract

Author(s) Maarit Kempainen	Type of Publication Thesis, UAS	Published 2023
	Number of Pages 27	
Title of Publication Multiliteracy in early childhood education “that’s all we already do”		
Degree, Field of Study Bachelor of social services		
Organisation of the client (if the thesis work is commissioned by another party) Mäntsälä municipality		
Abstract <p>Thesis has been made as functional thesis which resulted in a video. The thesis consisted of theory and a video which dealt with multi-literacy. The subject of multi-literacy is a current topic because in today’s world we need more versatile reading skills alongside traditional reading and writing skills. The concept of multiliteracy has been opened, in the thesis from the perspective of early childhood education.</p> <p>The purpose of my thesis was to produce a video about multiliteracy for early childhood education professionals. The aim of thesis was to strengthen educators’ understanding of multiliteracies through video.</p> <p>The content of the video was based on the question I asked my work community “what information would you like to get about multiliteracy, that would serve your work?” The video has been made with the Canva-program. Based on feedback from the work community, the video was found to be useful, and it clarified the concept of multiliteracy. The video also showed how many activities that strengthen multiliteracy are already.</p>		
Keywords Multiliteracy, early childhood education, video		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
1.1	Tutkimukset ja hankkeet	1
1.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	2
1.3	Yhteistyökumppani	3
2	Monilukutaito	5
2.1	Monipuolisempaa lukutaitoa tarvitaan	5
2.2	Monilukutaidon käsite ja sen eri määritelmät.....	5
2.3	Laaja tekstikäsitys ja erilaiset lukutaidot.....	7
3	Mihin monilukutaitoa tarvitaan.....	8
3.1	Mediamaailmassa.....	8
3.2	Varhaiskasvatuksesta kohti koulumaailmaa.....	9
3.3	Aktiivisena kansalaisena toimiminen.....	9
4	Monilukutaito ja varhaiskasvatus	11
4.1	Varhaiskasvatuksen tärkeä rooli	11
4.2	Pienen lapsen maailma	11
4.3	Vuorovaikutus- ja viestintätaitojen tukeminen	12
4.4	Monilukutaito ja kasvattajien ammattitaito	12
5	Varhaiskasvatusikäisen lapsen kehitys monilukutaidon näkökulmasta.....	14
5.1	Lapsen kehitys.....	14
5.2	Aistien merkitys	15
5.3	Leikin tärkeä rooli.....	15
6	Toiminnallinen opinnäytetyö.....	17
6.1	Lineaarinen kehittämismalli.....	17
6.2	Video oppimisen apuna	17
6.3	Videon suunnittelu, toteutus ja arviointi.....	18
6.4	Työyhteisön palaute videosta	19
7	Eettiset näkökohdat ja luotettavuuden tarkastelu	21
8	Yhteenveto	22
	Lähteet	24

Liite 1. Monilukutaito video

1 Johdanto

1.1 Tutkimukset ja hankkeet

Läntisten teollisuusmaiden järjestö OECD järjestää kolmen vuoden välein 15 - vuotiaille nuorille Pisan tutkimuksen (Programme for International Student Assessment) lukutaidosta. Viimeisimmät tutkimustulokset julkaistiin vuonna 2019. Nuorten lukutaito on yksi kolmesta tutkimuskohteesta. Muut tutkittavat taidot ovat matematiikka ja luonnontieteet. Pisan tutkimuksessa oli vuonna 2019 mukana 79 eri maata ja 8000 koululaista. Suomi on edelleen kärkisijoilla, kuudentena. Lukutaidon tulokset ovat kuitenkin laskeneet vähitellen. Viimeisimmässä tutkimuksessa kävi ilmi, että lukutaitoon vaikuttaa perheiden sosioekonominen asema ja sukupuolierot ovat myös kasvaneet. Tytöt ovat poikia kiinnostuneimpia lukemaan. Kielteinen asenne lukemiseen on kasvanut eikä se kuulu enää mieluisimpiin harrastuksiin. (Schleicher 2018.) Yle Uutiset haastattelivat nuoria, jotka kertoivat nuorten kyllä lukevan päivittäin, mutta lukeminen tapahtuu nykyään netissä. (Sandell & Härkönen 2019).

Kansallisen koulutuksen arviointikeskus KARVI toteutti tutkimuksen (2017–2019), jonka tavoitteena oli arvioida varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksesta ilmeni, että 10 % päiväkodin henkilökunnasta koki, että monilukutaito ei toteudu ollenkaan ryhmässä. (Repo ym. 2020.)

Kansallisen lukutaitostrategian 2030 visiona on, että Suomi olisi maailman lukutaitoisin maa. Tavoitteena olisi lukeva elämäntapa, joka lisäisi yksilöiden tasa-arvoa, sivistystä ja hyvinvointia. Lukutaitostrategiassa on määritelty lukutaidon suunnat, joita ovat lukutaitotyönrakenteiden luominen ja vahvistaminen, monilukutaidon osaamisen vahvistaminen sekä lukemaan innostaminen ja lukutaidon monipuolistaminen (Lukuliike.)

Edellä mainitut tutkimukset antavat perustelut siihen, että opinnäytetyön aihe monilukutaito on ajankohtainen. Suomen tavoitteena on olla maailman lukutaitoisin maa; kuinka pääsemme siihen, jos lähtökohta on, että kaikkialla varhaiskasvatuksessa ei koeta monilukutaidon toteutuvan ja koululaisten mielenkiinto lukemista kohtaan on laskenut.

Opinnäytetyön ajankohtaisuuden ja tärkeyden merkityksestä puhuu puolestaan edellä mainittujen tutkimusten lisäksi meneillään olevat hankkeet. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen digiosaajaksi -hanke on opetushallituksen rahoittama hanke, joka on tarkoitettu varhaiskasvattajien täydennyskoulutukseksi. Tavoite hankkeella on varhaiskasvattajien digitaalisen osaamisen lisääntyminen, monilukutaidon, mediaosaamisen ja uusimpien teknologioiden

käytön laajentaminen. Koulutuksessa opetellaan mm. teknologian uusimpia keksintöjä mm. 3D-tulostusta, robotiikkaa, ohjelmointia, VR- ja AR-teknologiaa. (VakaDigi.)

Monilukutaitoa opitaan ilolla (MOI) on tutkimus ja kehittämisohjelma, joka on opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama. Sen tavoitteena on 0–8-vuotiaiden lasten monilukutaidon edistäminen ja varhaiskasvatukseen-, esi- ja alkuopetuksen, kirjasto- ja kulttuurialan henkilöstön osaamisen vahvistaminen. Tavoitteena on mahdollistaa sellaiset kasvuympäristöt, joissa kaikilla lapsilla olisivat yhtäläiset mahdollisuudet oppia monilukutaitoa ja vähentää kulttuurista ja sukupuolista eriarvoisuutta. Monilukutaitoa opitaan ilolla (MOI) kannustaa lapsia tutkimaan, tulkitsemaan, käyttämään ja tuottamaan erilaisia tekstejä niin kavereiden kuin aikuisenkin kanssa. Monilukutaidon kautta lapsi oppii ymmärtämään maailmaa, tulee itse ymmärretyksi ja oppii suhtautumaan maailmaan avoimesti, mutta samalla terveesti kriittisesti. (Kumpulainen ym. 2018.)

Uudet lukutaidot ovat opetus- ja kulttuuriministeriön kehittämisohjelma, joka kuuluu osana Oikeus oppia -kehittämisohjelmaan 2022–2023. Uudet lukutaidot-hankkeen tarkoitus on laatia digitaalisen osaamisen kuvaukset varhaiskasvatukseen ja esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmiin. Tarkoituksena on, että julkaistujen kuvausten pohjalta varhaiskasvatuksen järjestäjät päivittävät tavoitteita, jotka liittyvät digitaaliseen osaamiseen sekä monilukutaitoon. Osaamisen kuvaukset liittyvät medialukutaitoon, ohjelmointi osaamiseen ja digitaaliseen osaamiseen ja ne on suunnattu varhaiskasvatuksesta aina 7–9 luokkiin asti. (Uudet lukutaidot.)

1.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön aiheena on monilukutaito, joka on osa laaja-alaista osaamista varhaiskasvatuksessa. (Kuva 1.)

Kuva 1. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta (Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet 2022)

Opinnäytetyöni tarkoitus on tuottaa video monilukutaidosta varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Opinnäytetyön tavoitteena on videon kautta vahvistaa kasvattajien ymmärrystä monilukutaidosta. Opinnäytetyöni on toiminnallinen ja se rakentuu teoriaosuudesta ja videosta. Teoriaosuudessa käsitellään monilukutaitoa ja varhaiskasvatusikäisen lapsen kehitystä monilukutaidon näkökulmasta. Toiminnallisessa osuudessa toteutan videon, joka sisältää teoretietoa monilukutaidosta ja käytännön esimerkkejä, kuinka vahvistaa lasten monilukutaitoa.

Monilukutaitoa käsittelevän videon kohderyhmäksi valikoituu varhaiskasvatuksen opettajat, hoitajat ja avustajat. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat jäivät kohde ryhmästä pois, sillä Koskisen (2021) erityispedagogiikan gradusta kävi ilmi, että varhaiskasvatuksen erityisopettajilla oli syvälinen ymmärrys monilukutaidosta. Heidän mukaansa monilukutaidon käsite oli varhaiskasvattajille haasteellinen ja vaikea.

1.3 Yhteistyökumppani

Yhteistyötahona toimii Mäntsälän kunta. Mäntsälän kunta sijaitsee Uudellamaalla ja asukkaita siellä on noin 21 000. Kunnassa toimii 10 päiväkotia, joista yksi tarjoaa vuorohoitoa. Lisäksi on kahdeksan perhepäivähoitajaa ja ryhmäperhepäivähoitokoti. (Mäntsälän kunta.)

Mäntsälän varhaiskasvatussuunnitelmassa (2022) monilukutaito nähdään monipuolisena ilmiönä ja lapsille tulisi tarjota sen mahdollisuuksia. Monilukutaidon lähtökohtana on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus ja tavoitteena on tutkia lasten kanssa ympäröivää maailmaa, opetella tulkitsemaan eleitä ja ilmeitä, nimetä esineitä ja asioita ja hankkia tietoa yhdessä.

2 Monilukutaito

2.1 Monipuolisempaa lukutaitoa tarvitaan

Tämän päivän maailmassa tietoa tuotetaan paljon, tietolähteiden määrä on noussut koko ajan, tiedon saaminen on entistä helpompaa ja tieto myös vanhenee nopeammin. Tietolähteisiin on osattava suhtautua arvioiden ja kriittisesti. Digitalisaation ja mediakulttuurin tuleamisen myötä moninaiset tekstimaailmat ovat tulleet osaksi kaikkien elämää. Tarvitsemme monipuolisempaa lukutaitoa kuin koskaan aikaisemmin. Olemme myös itse aktiivisia tiedon tulkitsijoita, välittäjiä ja tuottajia. (Hartikainen & Harmanen 2019, 5.)

Luukka (2019, 35) kirjoittaa artikkelissaan, että aikaisemmin opetussuunnitelmissa käytettiin termiä laaja-alaiset luku- ja kirjoitustaidot. Edellä mainittu käsite luo mielikuvan kynällä kirjoitetusta teksteistä. Monilukutaito on perinteistä lukutaitoa laajempi käsite (Sintonen & Kumpulainen) ja se läpi leikkaa kaikki oppimisen alueet. (Kumpulainen 2020). Monilukutaito käsite tulee mm. englannin kielen termistä multiliteracy, jolle on erilaisia määrittelyjä kirjallisuudessa. Kaikkia määrittelyjä yhdistää ajatus siitä, että monilukutaito taipuu erilaisiin teksteihin erilaisissa ympäristöissä ja monilukutaidon yhteydestä ajatteluun ja tiedonhallintaan (Luukka 2019, 34.) Kupiainen (2015) kertoo YouTube videossaan, että literacy termi viittaa laaja-alaiseen näkemykseen maailmasta ja se liittyy sivistykseen ja prosessien hahmotukseen. Monilukutaidossa on kysymys tekstien ja kulttuurien moninaisuudesta.

2.2 Monilukutaidon käsite ja sen eri määritelmät

Monilukutaidon käsite kokoaa yhteen ajatuksen monipuolisista taidoista tulkita ja hahmottaa kulttuurista moninaisuutta. Monilukutaitoon kuuluu kyky muokata, hankkia, esittää ja arvioida tietoa riippumatta tilanteesta ja oppimisympäristöstä. (Räsänen 2019, 19.) Moni tarkoittaa monenlaisia tekstimuotoja eli modaaliteettejä, monenlaisia eri tapoja tuottaa tekstejä erilaisissa ympäristöissä ja erilaisilla välineillä. Sanaan 'moni' liittyy myös vahvasti monikulttuurisuus ja kulttuurinen moninaisuus. On tärkeää ymmärtää kulttuuriset sidonnaisuudet ja viitteet tekstien tulkitsemisessa ja tuottamisessa. On hyvä osata tunnistaa sosiaalisia ja kommunikatiivisia käytänteitä ja sääntöjä ja toimia niiden mukaan, jotka liittyvät eri kulttuureihin, yhteiskuntaan ja eri järjestelmiin. (Sintonen & Kumpulainen.)

'Luku' sana viittaa perinteiseen lukemiseen, jossa tulkitaan erilaisia kirjainmerkeillä tuotettua tekstiä. Perinteisen luku- ja kirjoitustaidon rinnalle tarvitaan erilaisia lukutaitoja, jotta voidaan toimia erilaisissa tekstiympäristöissä. (Sintonen & Kumpulainen.)

'Taito' sanaa tarkasteltaessa siihen liittyy taidon kehittyminen, joka tapahtuu yksilöllisesti ja jokaisella eri aikaan. Yksilöiden välille voi syntyä eroja. Taitoon kuuluu myös sen

kehittyminen jossain tapauksissa myös ei-toivottuun suuntaan. Monilukutaito kehittyy osallistumalla ja yhteisössä. (Sintonen & Kumpulainen.) Luukka (2019, 34) kirjoittaa, että 'taito' sana ei tarkoita ainoastaan yksilöllistä, kognitiivista taitoa, joka opitaan esim. peruskoulun aikana. Kyseessä on ennemminkin pohjatiedot ja taidot, joita hyödyntämällä yksilö pystyy toimimaan moninaisten tekstien maailmassa ja hänellä on käytössään kulttuuriin ja eri tilanteisiin sopivat käytänteet. Luukaan (2019, 34) mukaan monilukutaito on jo käsitteenä monimuotoinen, koska siihen kuuluu myös eri tekstien lukemisen ja tulkinnan lisäksi yhtä tärkeänä osana erilaisten tekstien eli viestien tuottaminen.

Monilukutaidon käsitettä on 'moni' sanan kautta laajennettu ainakin neljään suuntaan: monimodallisuus, monimediaisuus, monitilanteisuus ja monikulttuurisuus. Monimodallisuuteen sisältyy ajatus eri tekstien erilaisesta muotokielestä. Teksteissä on erilaisia muotokieliä eli eri tapoja ilmaista niiden merkityksiä mm. symbolit, kieli, graafiset esitykset, kuvat (liikkuva kuva), äänet ja numerot. Tekstien muotokieli ei ole keskeisessä asemassa vaan taito tekstien tulkinnassa ja merkityksen rakentamisessa teksteistä. (Luukka 2019, 36.) Jotta ymmärtäisimme tekstien merkityksiä, täytyy olla taitoa ymmärtää eri merkkijärjestelmiä mm. verbaalinen ja nonverbaalinen kieli. (Harmanen & Hartikainen 2019, 10). Monimediaisuus tarkoittaa tekstien tuottamista eri välineiden avulla ja erilaisissa ympäristöissä. Mediaa käyttäessä täytyy ymmärtää sen toimintatapoja. Media on mahdollistanut monipuolisemman tekstien tuottamisen mm. liikkuvan kuvan, äänien käytön ja erilaiset lukusuunnat. Monitilanteisuus tarkoittaa eri tilanteisiin sopivan monilukutaidon valintaa. Monikulttuurisuus käsittää eri kansallisten ja kielellisten kulttuurien lisäksi myös eri tiedonalat koulussa (Luukka 2019, 36.)

Monilukutaito käsite voidaan määritellä neljällä eri tavalla. Yhteisen käsityksen muodostaminen helpottaa pääsemään kasvatuksellisiin tavoitteisiin. (Palsa, Pekkala & Salomaa 2019, 43.)

1. Monilukutaito on yksittäinen taito muiden lukutaitojen rinnalla.
2. Monilukutaito ajatellaan sateenvarjona, joka kätkee alleen eri lukutaitoja, joista monilukutaito on pääotsikko.
3. Monilukutaidon pedagogiikka, joka pohjautuu teknologiseen kehitykseen ja globalisaatioon, jonka tavoite on toimijuuden kehittäminen.
4. Monilukutaito on nimi jokaiselle yksittäiselle lukutaidolle. (Palsa ym. 2019, 44.)

2.3 Laaja tekstikäsitely ja erilaiset lukutaidot

Monilukutaito pohjautuu laajaan tekstikäsitelyyn. (Lukuliike). Erilaiset tekstit voivat olla digitaalisessa, luetussa, kirjoitetussa, puhutussa ja audiovisuaalisessa muodossa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) tuodaan esille erilaisia lukutaitoja eri tekstien lukemiseen kuten numeerinen lukutaito, kuvanlukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Harmanen & Hartikainen (2019) lisää vielä auditiivisen ja kinesteettisen lukutaidon ja näiden edellä mainittujen yhdistelmiä. Kumpulaisen (2018) mukaan monilukutaito sisältää emotionaalisen, matemaattisen ja ekologisen lukutaidon. Toisten ihmisten eleiden, ilmeiden ja tunteiden tulkitseminen ja toisten ihmisen asemaan asettuminen ovat tärkeitä taitoja. Monilukutaitoon kuuluu myös taiteellinen ja kehollinen ilmaisu. Sirkus ja näytteleminen ovat monilukutaitoa. Monilukutaito voi olla myös toimintaa ja kieltä ja niihin liittyen tietynlaisia sääntöjä, tapoja ja merkkejä. Kaikki lukutaidot ovat yhtä arvokkaita. Erilaisia tekstejä voivat olla esimerkiksi liikennemerkki, kartta ja musiikkivideo, käsin kirjoitettu runo, kolmiulotteinen veistos, audiovisuaalinen tallenne tai painettu sanomalehti. (Harmanen & Hartikainen 2019, 9; Luukka 2019, 36).

Maailman yksi vanhimmista kirjoitusjärjestelmistä ovat hieroglyfit, joissa on kuvattava ja äänmerkkeitä. Hieroglyfeillä ilmaistiin niin uskonnollisia asioita kuin muinaisen Egyptin arkeen liittyviä asioita. Emojien ja graffitien esikuvina voidaan pitää hieroglyfejä. Emojia ja hieroglyfejä yhdistää mm. lukusuunta vasemmalta oikealle ja oikealta vasemmalle. Emojien avulla voidaan ilmaista rakkauden tunnustuksia, samoin myös hieroglyfit liittyivät lemmenlyriikan ilmaisemiseen. (Nousiainen 2020.) Jo pitkään on käytetty erilaisia merkkejä viestimiseen, mutta median tultua osaksi meidän jokapäiväistä elämäämme, nykypäivän viestintä ja tekstimaailma ovat muuttuneet merkittävästi. Yksi ihminen voi saada aikaiseksi median välityksellä maailmanlaajuisen kampanjan ja yksi sanakin, esimerkiksi #metoo sisältää paljon informaatiota niille, joilta löytyy sopiva lukutaito tähän. (Kumpulainen 2021.)

3 Mihin monilukutaitoa tarvitaan

3.1 Mediamaailmassa

Kaikenikäiset ihmiset tarvitsevat monilukutaitoa. (Lukuliike ja Uudet Lukutaidot.) Tämän päivän lasten ja nuorten vapaa-aika kuluu suurimmaksi osaksi eri laitteiden parissa. Lapset tarvitset aikuisten tukea toden ja tarun erottamiseen. Osalla lapsista pelit ovat imaisseet niin vahvasti maailmaansa, että lapsi kertoo olevansa pelissä esiintyvä hahmo. (Koskinen 2021.) Pienten lasten leikeissä voi tulla näkyviin mediassa esille tulleita hahmoja, tapahtumia ja ilmiöitä. (Sintonen 2018, 82.) Isommat lapset pitävät yhteyttä median kautta kavereihin ja luovat sosiaalisia suhteita sosiaalisessa mediassa. (Wilska 2018, 36–49.) Medialukutaitoon liittyy myös tunnetaitojen opetteleminen. Twitterin, Facebookin ja muiden eri yhteydenpito kanavien kautta lähetetyt viestit voivat herättää joskus negatiivisia tunteita. Silloin tarvitaan kykyä huomata negatiivisen viestin aiheuttamat tunteet ennen viestiin vastaamista. (Lukuliike ja Uudet Lukutaidot.) Sosiaalinen media tarjoaa jokaiselle sopivia sosiaalisia ryhmiä ja viihdetarjontaa. Median kautta on helppo jakaa omaa elämää muille, lukea muiden blogeja ja seurata tubettajia. Tavallisilla ihmisillä on mm. YouTuben kautta mahdollisuus nousta jopa kuuluisaksi. (Wilska 2018, 36–49.)

Työelämä ja julkiset palvelut digitalisoituvat koko ajan enemmän. Mainonta ovat kaikkien mediaa käyttävien ihmisten nähtävillä ja kuluttaminen netissä on arkipäivää. (Wilska 2018, 36–49.) Tämän päivän ihmisiltä odotetaan itseohjautuvuutta, koska esimerkiksi julkisiin palveluihin kuuluu useasti asioiden hoitamista itsenäisesti ilman virkailijan tukea. Monilukutaidon kehittymiseen tarvitaankin yksilön omaa motivaatiota ja mahdollisuutta harjoitella monilukutaitoa. (Lukuliike ja Uudet Lukutaidot.) Luukka (2019) kirjoittaa artikkelissaan monilukutaidon olevan taitoa hakea tietoa, arvioida lähteitä, eritellä ja tulkita tekstejä, avata käsitteitä ja ymmärtää niiden välisiä suhteita. Monilukutaito mahdollistaa työn organisoinnin, tekstien tuottamisen, sopivien ilmaisutapojen ja välineiden valinnan, palautteen antamisen ja vastaanottamisen ja sitä kautta omien tuotosten muokkaamisen. (Luukka 2019, 39.)

Perinteisten kirjojen lukeminen jää vähemmälle ja digitaaliset laitteet ovat osana tämän ajan lukuhetkiä. Median kautta vastaanotetaan paljon erilaista tietoa, jota täytyy osata arvioida, onko se faktaa vai fiktiota. Dis ja mis informaation oivaltaminen on tärkeää. Lukijan on hyvä pohtia myös kirjoittajan tarkoitusperiä. (Lukuliike ja Uudet Lukutaidot.) Median avulla pystytään vaikuttamaan asioihin, voidaan välittää tietoa, oikeaa ja vääristynyttä ja ilmaista itseään. Median kautta olemme vuorovaikutuksessa, voimme vaikuttaa asenteisiin, mielikuviin ja arvoihin, jotka vaikuttavat jopa identiteettiin ja valitsemiimme ratkaisuihin. (Sintonen 2018, 81.) Media on täynnä mahdollisuuksia, mutta niin mediatekstin kuin muidenkin

tekstien analysointi, suhtautuminen niihin vastuullisesti ja kriittisesti ovat tärkeitä asioita lasten oppia. (Sintonen & Kumpulainen.)

3.2 Varhaiskasvatuksesta kohti koulumaailmaa

Koulun ajatus eri lukutaitojen kehittymisen tärkeydestä ovat oppilaiden voimavarojen lisääminen koulun ulkopuolisessa elämässä, se tukee nuoria osallistumaan yhteisöihin, yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Monilukutaidon avulla tarjotaan vaihtoehtoja osallistumiselle ja oppimiselle, koska ihmiset oppivat asioita eri tavalla. (Kumpulainen 2018.) Oppiminen ei tapahdu kaikilla perinteisen kirjasta lukemisen kautta vaan monilukutaito antaa tilaa erilaisuudelle. (Lukuliike ja Uudet Lukutaidot). Siinä missä lukutaidot helpottavat maailman ymmärtämistä niin ne ovat myös tärkeitä asioita, kun maailmaa muutetaan ja kehitetään. (Räsänen 2019, 21).

Pöyhönen (2023) kertoo opettaja lehden artikkelissa tämän päivän yhteiskunnasta, johon kuuluu kirjojen ja lehtien lukemisen lisäksi blogitekstit, YouTube, podcastit ja sosiaalinen media. Tämän päivän nuorten tulee osata vastaanottaa, käsitellä ja tuottaa eri mediasisältöjä. Sosiaalisen median kautta ilmaistaan omia mielipiteitä ja luetaan toisten julki tuomia ajatuksia ja mielipiteitä. Mielipiteiden ilmaisija on aina ihminen. Mielipiteiden ilmaiseminen ja lukeminen voi aiheuttaa suuria tunteita, joten tunnetaitojen harjoittelu on tärkeää. (Pelander, Puranen & Tikkanen 2023, 16.)

Ihmisille luonteenomaista on omaksua sellaista tietoa, joka on lähellä omaa käsitystämme asioista. Siitä syystä onkin tärkeää opetella hankkimaan tietoa oman näkemyksen ulkopuolelta. Nuoret saavat näkökulman maailmankuvaan kotoa. Koulu opettaa työkaluja näkemyserojen käsittelyyn. Näkemyseroista huolimatta toisten kunnioittaminen, tiedon luotettavuuden arviointi ja tiedostaminen oman näkökulman rajallisuudesta ovat asioita, joita opetellaan koko elämän ajan. Maailma tarvitsee innokkaita nuoria, jotka jaksavat perehtyä mediasisältöihin ja ovat kiinnostuneita selvittämään, miksi jotkut asiat ovat päätetty niin kuin ovat. (Pelander ym. 2023, 16.)

3.3 Aktiivisena kansalaisena toimiminen

Kangas ym. (2021, 36) kertovat monilukutaidon olevan perustaito ja kansainvälisestikin tulevaisuuden taito. Lukutaidot toimivat välineinä suurempia tavoitteita saavutettaessa. Lukutaitojen avulla mahdollistuu sivistys, oppiminen ja yhteiskuntaan sosiaalistaminen. Lukutaitojen avulla on mahdollisuus yhdenvertaiseen elämään, osallisuuteen yhteisössä, kulttuurissa ja demokraattisessa yhteiskunnassa. Monilukutaidon avulla tulkitaan ja ymmärretään kulttuurin liittyviä merkityksiä ja moninaisuutta. Kulttuurinlukutaitoon liittyy ajatus siitä, miten

arvot ja uskomukset tulevat ilmi ympäristössä. Kulttuuriperinteiden säilyttämiseen ja muokkaukseen liittyy taito havainnoida ja tulkita kulttuuriin liittyviä asioita. (Räsänen 2019, 21.) Lukutaidot helpottavat tiedonsaantia, niiden kautta kehittyy kriittinen ajattelu ja arviointi. Lukutaitojen avulla on helpompi olla muiden kanssa vuorovaikutuksessa, ilmaista ja tuoda esiin itseään. Lukutaidot mahdollistavat yhteiskunnallisen osallistumisen. (Palsa ym. 2019, 46–49.) Monilukutaidon pedagogiikkaan kuuluu suvaitsevaisuus, erilaisuuden hyväksyminen ja yhteisöllisyys. (Lukuliike ja Uudet Lukutaidot). Monilukutaidon kautta voimme edistää tasa-arvoa ja erilaisuuden hyväksymistä. Monilukutaidon puuttuminen voi johtaa siihen, että maailmankuva ja ajattelu ihmisistä ja ympäristöstä jäsentyy uskomuksien varaan. (Kangas ym. 2021, 36.)

4 Monilukutaito ja varhaiskasvatus

4.1 Varhaiskasvatuksen tärkeä rooli

Varhaiskasvatuslaki (540/2018, 3§) määrittää varhaiskasvatuksen tavoitteet mm. näin: ”*varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista.*” (Varhaiskasvatuslaki 2018.) Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea monilukutaitoa, jotta kasvatuksellinen ja koulutuksellinen tasa-arvo toteutuisi jokaisen lapsen kohdalla. (Mäntsälän varhaiskasvatussuunnitelma 2022.) Varhaiskasvatussuunnitelmassa monilukutaito on tärkeässä roolissa ja se nivoutuu kaikkiin laaja-alaisen osaamisen alueisiin. Varhaiskasvatus on tärkeässä roolissa tuke-
massa lasten kykyä ja valmiuksia viestittää monipuolisten menetelmien avulla ja ottaa vastaan eri menetelmin tuotettuja viestejä. Monilukutaitoon kuuluu myös tiedon etsintä erilaisista teksteistä. Tämä mahdollistaa lapselle osallisuuden yhteisössä ja lisää kulttuurista ymmärrystä. (Ahonen 2017.) Monilukutaidon opetteleminen jatkuu koko elämän ja se kulkee mukana varhaiskasvatussuunnitelman perusteista aina lukion opetussuunnitelmaan asti. (Hartikainen & Harmanen, 2019, 9.)

4.2 Pienen lapsen maailma

Sintosen (2021) mukaan on tärkeää jo pientenkin lasten kanssa tutustua tämän aikakauden teksteihin. Pieni lapsi on moniaistillinen, utelias ja kiinnostunut tutkimaan maailmaa. Nämä asiat ovat monilukutaidon kehittymiselle hyvä lähtökohta. Pienet lapsetkin tuottavat jo tekstejä jäsenellessään ja ryhmitellessään esineitä. Ja käyttävät kielenään kehon viestejä ja äännähdyksiä. Monilukutaitoon liittyy sallivuus ja hyväksyvä suhtautuminen lasten erilaisiin tapoihin ilmaista itseään. Lasta havainnoidessa tarvitaan monilukutaitoa, sillä havainnot perustuvat monilukutaidolla tehtyihin tulkintoihin. Pienelläkin lapsella on oikeus vaikuttaa asioihin ja ilmaista mielipiteitään. Sintosen mukaan hiekkalaatikko on oiva paikka monilukutaidon harjoittelulle. Siellä harjoitellaan kaveri- ja tunnetaitoja aikuisen tukemana. Hiekkalaatikolla touhuaminen käsillä tukee ajattelutaitojen kehittymistä ja auttaa jäsentelemään maailmaa, jotka tukevat kielen kehitystä. Lapsi muodostaa kokonaiskuvan maailmasta kosketusaistin avulla ja kehon kautta saa uutta tietoa. Metsä on lapsille oppimisympäristönä monilukutaidon kannalta oivallinen, sillä siellä on joka aistille jotakin. Monilukutaito tuo perinteisen kirjan seuraksi muita tekstityyppejä. Monilukutaidon avulla on erilaisten oppijoiden mahdollisuus oppia asioita, sillä kaikki ihmiset eivät opi kirjoista lukemalla. (Komi 2021).

Tarinoiden merkitys lapsille pysyy yhtä tärkeänä, vaikka tekstiympäristöt muuttuvat. tarinat toimivat yhdistävinä tekijöinä ja niiden kautta on mahdollista liikkua paikassa ja ajassa taaksepäin. tarinat toimivat voimavarana sivistykselle, ajattelulle ja yhteisöllisyydelle. Kaikilla

on oikeus tarinoin, vaikka ei olisi lukutaitoa. (Kumpulainen 2021.) Lasten kanssa kirjoja luettaessa tulkitaan kuvia, mitä kuvat kertovat kirjan tapahtumista. Lasten kanssa voidaan miettiä kirjan juonta, mitä tapahtui ensin, mitä sitten ja millainen oli kirjan lopetus. Liittyykö tarinaan jonkinlainen opetus. Mitä voidaan päätellä kirjan hahmoista. Liittyykö hahmot johonkin kulttuuriin, eri ikäluokkiin, mitä sukupuolta ne ovat ja millaisia rooleja kirjassa esiintyy. Miten kirjan lukemiseen liittyy lukija. Sen eläytyminen, äänenpainot ja eleet. Voimistaako lukijan keholliset eleet lasten tunnekokemusta. Lasten kanssa on hyvä pohtia myös sitä, että kirjan on aina kirjoittanut joku ihminen. Omia juonenkäänteitä voidaan myös harjoitella pohtimaan. (Mertala 2021.)

4.3 Vuorovaikutus- ja viestintätaitojen tukeminen

Koskisen (2021) erityispedagogiikan pro gradu tutkielmassa kävi ilmi, että monilukutaito on vuorovaikutuksen opettelua. Varhaiskasvatus erityisopettajien mukaan monilukutaito liittyy tilanteiden, kuvien, ympäristön ja vuorovaikutuksen lukemiseen. Monilukutaito on erilaista viestimistä ja viestien vastaanottamista, jotka ovat tärkeitä asioita oppia. Tärkeää on myös looginen päättely, oivaltaminen ja johtopäätösten tekeminen. Monilukutaitoa voi harjoitella lasten kanssa, kun pysähdytään asioiden äärelle, mietitään asioita syvemmin ja laajemmasta näkökulmasta. Vastauksista tuli myös esille, että monilukutaitoa ei tarvitse ajatella erillisenä osana varhaiskasvatusta vaan se on osa arkea ja liittyy kaikkeen, mitä varhaiskasvatusryhmässä tehdään.

Koskisen (2021) tutkielmassa erityisopettajat nostavat kolme tärkeää asiaa, jotka korostuvat varhaiskasvatuksessa, monimodaalinen viestintä, dialogisuus ja kokeileva asenne. Monimodallisuus tarkoittaa eri lukutaitoja esimerkiksi numeerinen- ja medialukutaito. Varhaiskasvatuksessa käytetään kuvia, viittomia, sanallisia ohjeita, hymiöitä ja kirjoitettua tekstiä, joihin tarvitaan erilaisia lukutaitoja. Monikanavaista viestintää opettaessa digitaaliset laitteet koettiin pedagogisina keinoina, koska lapsilla on kiinnostus niihin ja laitteet mahdollistavat oppimisen eri tavoin. Dialogisuudessa korostui kriittinen ajattelu ja tutkimisen taidot. Johtopäätösten tekeminen ja itsenäisesti ajattelemisen olivat myös merkityksellisiä taitoja. Lasten kanssa tärkeää osallistamisen kannalta on löytää keinot viestimiseen. Kokeileva asenne; lasten kanssa on hyvä yhdessä tutustua laitteiden käyttöön ja tiedonhakuun esimerkiksi lapsia kiinnostavista asioista.

4.4 Monilukutaito ja kasvattajien ammattitaito

Varhaiskasvatus on tärkeä paikka lapselle, sillä siellä luodaan pohjaa elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävä on luottamuksellisen suhteen syntyminen lapsen ja huoltajien kanssa, jotta yhteistyö tuo lapselle turvallisuutta ja jatkuvuutta.

Turvallinen olo auttaa oppimisessa. Ryhmään kuulumisen tunne ja toiset lapset ovat keskeinen osa oppimista. Lapsi tarvitsee oppimiseen kasvattajien tukea ja ohjausta. Toiminnan pitää olla lasta kiinnostavaa, tavoitteellista ja riittävän haastavaa, jotta innostus oppimiseen säilyy. Kasvattajien on tiedostettava lapsuuden merkitys ja heillä pitää olla tietoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Kasvattajien tulee huomioida lasten yksilöllinen kehitys ja lasten oikeudet. Lapsella on oikeus saada tarvitsemaansa tukea, tulla kuulluksi, ymmärretyksi ja oikeus ilmaista itseään. Lapsen oikeuksiin kuuluu myös saada monipuolista tietoa ja oppia uusia asioita mm. kokeilemalla. Sivistystä arvostetaan varhaiskasvatuksessa. Miten lapsi suhtautuu itseensä, muihin ihmisiin ja ympäristöönsä. Sivistys näkyy lapsen tiedoissa, tavassa ja tahdossa toimia oikein eri tilanteissa. Lapsen oppiminen, kehittyminen ja kasvaminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.)

Oppimiskäsitys lapsesta perustuu ajatukseen aktiivisesta toimijasta, joka on luonnostaan utelias, haluaa oppia uutta ja kerrata tuttuja asioita. Lapsi oppii ympäristöä havainnoimalla ja jäljittelemällä. Lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu leikkien, liikkumalla ja tutkimalla. Leikin merkityksen ymmärtäminen oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta on tärkeää. Leikeissä lapset omaksuvat tietoa ja oppivat erilaisia taitoja. Lapsi oppii parhaiten niitä asioita, jotka kiinnostavat häntä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.)

Ammattitaitoiset kasvattajat toteuttavat laadukasta varhaiskasvatusta, jossa toteutuu pedagogiikka. Pedagogiikka on vahvasti läsnä oppimisympäristöissä, toimintakulttuurissa ja kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuudessa. Monilukutaidon kehittyminen vaatii aikuisen näyttämään mallia. Ympäristön, jossa on paljon tekstejä ja kulttuuria, jotka lapset ovat itse tuottaneet ja lapsille suunnattua kulttuuria. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.)

5 Varhaiskasvatuskäisen lapsen kehitys monilukutaidon näkökulmasta

5.1 Lapsen kehitys

Lapsi, jolla ei ole vielä sanoja, ilmaisee itseään ilmeillä, eleillä, ääntelyllä ja toimimalla. Varhaiseen vuorovaikutukseen pohjautuu kielen, puheen ja kommunikoinnin kehittyminen. 1–2-vuotiaana lapset ovat kiinnostuneet tutkimaan ympäristöä innokkaasti. He testaavat rajoja, jotta oppisivat, mikä on sallittua ja mikä ei. 2- ja 3-vuotiaana lapset alkavat kyselemään paljon asioita ensin miksi-kysymyksiä ja myöhemmin myös missä-kysymyksiä. 3 vuoden iän tietämällä sementtinen eli kielellinen mieleen palauttava muisti tapahtumista mielikuvituksen ja todellisuuden ymmärtämisestä kehittyä. Oikean ja väärän ja hyvän ja pahan eroa lapsi osaa puntaroida noin 4–5-vuotiaana. Lapsi kokee myös epäoikeudenmukaisuutta tullessaan kohdelluksi väärällä tavalla ja osaa jo suuttua. Lapsen ajatusmaailma on kehittynyt asioiden syvällisempään pohdintaan ja asioiden syiden miettimiseen. Lajittelu ja ymmärrys erikokoisten asioiden olemassaolosta alkaa selkenemään. Lukumäärän pysyvyys, kolmiulotteinen maailma, mallien ja symbolien ja luokittelun ymmärtäminen kehittyvät esiopetus iässä. Myös muisti on kehittynyt samoihin aikoihin, jonka kehitys vielä jatkuu myöhemmälle iälle. (Koivunen & Lehtinen 2015, 128–130.)

Vuosikymmeniä sitten Maria Montessori toi käsitteet herkkyyks- ja kehityskaudet esiin, tutkiessaan lapsen mieltä ja käyttäytymistä. Herkkyykskaudet liittyivät aistihavaintojen, kielellisen kehityksen, sosiaalisten taitojen ja motoriikan oppimiseen. Herkkyykskauden aikana lapsi on kiinnostunut edellä mainituista aiheista ja oppiminen tapahtuu oman kiinnostuksen myötä helpommin. Kasvattajien on hyvä olla tietoinen lasten herkkyykskausista, jotta oppiminen pääsisi tapahtumaan. Aikuisen tehtävänä on tukea lasta orastavan taidon opettamisessa. Monilukutaitojen kuin muunkin taitojen oppiminen tapahtuu parhaiten, kun lapsi on motivoitunut, hän saa olla aktiivisesti toiminnassa mukana ja vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa saaden omakohtaisia kokemuksia ja elämyksiä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 128–130.)

Monilukutaidon kannalta tärkeää ovat vuorovaikutustaidot, jonka perustaidot opitaan 6-vuotiaana. Vuorovaikutustaitoja pääseekin harjoittelemaan hyvin, sillä samaan aikaan kaverisuhteiden merkitys korostuu ja ryhmässä toiminen, on mieleistä. 6-vuotiaana lapsi pystyy keskittymään ja kuuntelemaan, mitä muut puhuvat. Lapsi osaa vuorotella puhumista toisen ihmisen kanssa, vastata kysymyksiin ja kyselee kuulemastaan. 6-vuotiaana lapsi osaa toimia ohjeiden mukaan ja ymmärtää, että esimerkiksi peleissä säännöt ovat yhdessä sovittuja asioita, joita voidaan muuttaa vain yhteisellä sopimuksella. Ymmärrystä ja ihmisten välistä vuorovaikutusta ajatellen, empatian kehittyminen on yksi tärkeimmistä asioista. Sosiaalisilla

taidoilla tarkoitetaan taitoa olla muiden ihmisten kanssa ja ne kehittyvät 3–6-vuotiaana. Sosiaalisiin taitoihin kuuluu eri sosiaalisten koodien ymmärtäminen ja omaksuminen. Sosiaaliset taidot omaava lapsi kykenee tarkkailemaan sosiaalisia vihjeitä pyrkiessään leikkiin. Lapset muokkaavat sosiaalisten vihjeiden kautta omaa toimintaa esimerkiksi tekemällä leikkiin liittyviä ehdotuksia olematta tunkeileviä. (Koivunen & Lehtinen 2015, 174-176.)

5.2 Aistien merkitys

Monilukutaito nivoutuu eri aisteihin ja niiden kautta saatavaan tietoon ympäristöstä. Monilukutaidon oppimisessa tarvitaan eri aisteja. Kaukoasteiksi kutsutaan näkö-, kuulo- ja hajuaisteja. Tunto- ja makuaisti ovat lähiaisteja. Kehonaisteihin kuuluvat asento-, liike- ja tasapainoaistit. Lapsi saa tietoa ympäristöstä aistien avulla, jolloin puhutaan hahmottamisesta. Mallioppiminen on pienelle lapselle merkityksellinen oppimisen tapa. Lapsen visuaalinen hahmottaminen alkaa kehittyä jo ennen syntymää. Syntymän jälkeen, kuuden kuukauden aikana, vauva alkaa kohdistaa katsettaan ja seurata esineitä ja ihmisiä katseellaan. Tunto-, liike- ja tasapainoaistit ovat niitä aisteja, joiden kautta lapsi hahmottaa ympäristöään. Kouluun mennessä, lapsi hahmottaa auditiivisen ja visuaalisen aistimuksen. Auditiivisen hahmottamisen kautta lapsi oppii kielen ja pystyy tunnistamaan ympäristön äänet, niiden voimakkuudet, korkeuden ja laadun. (Koivunen & Lehtinen 2015, 147–158.)

Jean Piaget (1986–1980) on sveitsiläinen kehityspsykologi, joka tutki koko elämänsä lapsen kehitystä. Piaget jaotteli lapsen kehityksen neljään eri vaiheeseen, joista tässä mainitaan lyhyesti vain ne kaksi, jotka liittyvät varhaiskasvatukseen: sensomotorinen vaihe ja esioperationaalinen vaihe. Sensomotorinen vaihe on noin 0–2-vuotiaana. Tässä vaiheessa lapsen kokemusmaailma perustuu aistien kautta saatuun tietoon. Tämän vaiheen loppupuolella lapsi alkaa tuottamaan sanoja. Esioperationaalisessa vaiheessa (2–7-vuotiaana) lapsen kielen ja käsitteiden oppiminen on nopeaa. Tällöin lapsi myös vielä uskoo, mitä näkee, eikä kyseenalaista näkemäänsä. Piaget selvitti tätä vesilasikokeen avulla, jossa lapsen eteen laitettiin kaksi samankokoista vesilasia, joissa oli yhtä paljon vettä. Vedet kaadettiin kahteen eri malliseen astiaan; kapeaan ja leveään. Esioperationaalisessa vaiheessa lapsi valitsi aina sen lasin, jossa pinta oli ylempänä. Lapsi ymmärtää asioita siis hyvin konkreettisesti ja samaan aikaan pystyy vahvemmin jo ilmaisemaan itseään. (Sanfeliciano, A. 2022.)

5.3 Leikin tärkeä rooli

Leikin kehittymistä tarkastellessa, monilukutaidolla on keskeinen merkitys leikkitaitojen rakentumisessa. Pieni vauva ottaa yleensä lelun käteensä ja vie sen suuhun. Tätä toistamalla hänelle alkaa pikkuhiljaa hahmottumaan eri esineiden käyttötarkoitus ja rooli hänen

elämässään. Vauva tutkii ympäristöään ja eri esineiden pintoja ja materiaaleja ja rakentaa niiden kautta käsitystään maailmasta. (Murphy 2010, 24–25.)

Yksivuotiaana lapsi alkaa kiinnostumaan kirjoista, loruista, lauluista ja niillä onkin suuri merkitys lapsen kielenkehityksen ja uusien sanojen oppimisen kannalta. Kaksivuotiaana lapsi alkaa hakeutumaan rinnakkaisleikkiin toisen lapsen kanssa, mutta leikistä puuttuu vielä vuorovaikutus. Lapsi mallintaa vahvasti vanhempaa leikeissään ja tykkää toistaa eri asioita. Kolmevuotiaana lapsen mielikuvitus alkaa kehittymään ja se näkyy leikeissä yhdessä toisten lasten kanssa. Lapsi harjaannuttaa sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitojaan erityisesti leikitilanteissa ja tarvitsee niihin vielä vahvaa aikuisen tukea ja ohjausta. Neljävuotias lapsi on jo taitava ja kiinnostunut monista asioista. Leikin kautta lapsen oppimista voi edistää monin tavoin tekemällä hänelle tarjoamia, kannustamalla ja antamalla positiivista palautetta. Lapsi haluaa osata ja onnistua. Viisivuotiaan lapsen moraalikehitys alkaa vahvistumaan; hän alkaa ymmärtämään oikean ja väärän sekä tiedostaa syy-seuraussuhteita. Leikit alkavat olla juonellisia, eri esineillä on erilaisia käyttötarkoituksia ja tapahtumat rakentuvat vuorovaikutuksessa. (Murphy 2010, 36–117.)

Monilukutaidolla on siis tärkeä merkitys leikkitaitojen kehittymisen kannalta, mutta myös monilukutaitoa tukevia toimintoja harjoitellessa on muistettava leikin merkitys lapselle. Leikki onkin yksi keskeisin toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Leikki on lapsen luontainen tapa oppia, hahmottaa ja käsitellä asioita. Leikki tuottaa lapselle iloa, mielihyvää ja edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikin avulla lapsi oppii vuorovaikutus- ja tunteidensäätelytaitoja ja käsittelee elämässään kokemiaan asioita. Leikissä toisten kanssa opitaan huomioimaan toisten leikkijöiden näkökulmia, harjoitellaan sosiaalisia suhteita, matkitaan olemassa olevaa ja luodaan uutta. Roolileikeissä lapset saavat kokeilla eri rooleja. Porukalla tekeminen, tekemisen sopiva haasteellisuus ja innostus ovat oppimista edistäviä asioita, jotka yhdistyvät hyvin leikissä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022.)

6 Toiminnallinen opinnäytetyö

6.1 Lineaarinen kehittämismalli

Toiminnallinen opinnäytetyö on yksi ammattikorkeakoulujen opinnäytetyötyyppi ja tutkimuksellisen kehittämisen tapa. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu työelämästä nouseva kehittämistarve. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tehdään tuotos, joka voi olla video, opas tai tapahtuma, jonka toteuttamisessa näytetään ammatillinen asiantuntijuus. (Kostamo, Airaksinen & Vilkkä 2022.) Opinnäytetyö toteutettiin lineaarisen kehittämismallin mukaan (Kuvio 1.) Lineaarinen malli etenee seuraavasti, tavoitteen määrittely, suunnittelu, toteutus ja päättäminen ja arviointi. (Salonen 2003). Lineaarinen kehittämismalli lähtee aina tavoitteen määrittelystä. Ensimmäisenä oli aiheen valinta. Monilukutaito on varhaiskasvatuksessa ajankohtainen ja monille vielä selkeytymätön käsite ja sen selkeyttäminen oli tarpeellista. Opinnäytetyölle mietittiin tavoite ja tarkoitus. Suunnitteluvaiheessa määrittelin opinnäytetyölle tavoitteen ja tarkoituksen, jonka jälkeen tein opinnäytetyösuunnitelman ja pyysin tutkimuslupaa Mäntsälän kunnalta. Suunnitteluvaihetta seurasi opinnäytetyön toteutus. Toteutusvaiheessa etsin teorialietoa monilukutaidosta. Lähteinä teorialle käytin kirjoja, lehtiartikkeleita, YouTube-videota, ja erilaisia nettisivuja. Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena oli tuotos eli video, joka toimi tukena työyhteisölle monilukutaito käsitteen selkeyttämisessä. Teoriaosuuden valmistuttua aloin suunnitella videon toteutusta. Päättäminen ja arviointi vaiheessa kirjoitin yhteenvedon opinnäytetyön ja videon onnistumisesta. Opinnäytetyöni teoreettinen ja toiminnallinen osuus, molemmat, toteutettiin lineaarisen mallin mukaisesti.

Kuvio 1. Opinnäytetyön eteneminen lineaarisen mallin mukaisesti

6.2 Video oppimisen apuna

Video sopii hyvin toiminnalliseen opinnäytetyön osuuteen, kun aiheena on monilukutaito. Siinä yhdistyy ääni, kuva ja symbolit. Videot ovat kiinnostava tapa havainnollistaa asioita. Videoiden hyviä puolia ovat saavutettavuus. Tekstin lisäyksellä video sopii kuuroille ja eri kielisille. Videota suunnitellessa on mietittävä kohderyhmä. Kenelle video on tarkoitettu ja mitä tietoa kohderyhmällä on jo ennestään aiheesta. Sen sisältö ei tule olla liian itsestään selvyys eikä myöskään liian vaikeasti ymmärrettävä. Videon pituudella on merkitys, mitä

lyhyempi video, sen varmemmin se tulee katsotuksi kokonaan. Pitkä video tulee palastella tai jaksottaa videot. (Hakanurmi.) Video voidaan toteuttaa esimerkiksi digitaalisena tarinan kerrontana. Video olisi kuin kirja, joka sisältää juonen. Tarinan alku tulee olla koukuttava ja motivaation herättävä, jotta lukija jatkaa tarinan lukemista. Opittava asia sijoitetaan keskelle videota ja videon loppu on sellainen, joka herättää ajatuksia ja jopa ajattelemaan toisella tavalla. (Kuokkanen 2019.)

Videon suunnittelussa on huomioitava katsojan kognitiivista kuormittuvuutta, joten pedagogiikka täytyy pysyä mielekkäänä videossa. Videossa kannattaa hyödyntää eri modaliteetteja. On hyvä pohtia kannattaako videoon laittaa taustamusiikkia ja erikoistehosteita, koska ne voivat kiinnittää katsojan huomion. Videossa on tärkeää korostaa tietoa symbolein ja tekstein, jotta katsoja kiinnittää huomion paremmin olennaiseen tietoon. Videon lopputulosta on hyvä pohtia, millaisen sen haluat olla. Videon tekemiseen saa varata aikaa, 3 minuutin videon tekemiseen menee yksi päivä. (Hakanurmi)

Ylen artikkelissa annetaan vinkkejä hyvän videon tekemiseen. On hyvä pohtia, antaako visuaalisuus lisäarvoa opeteltavalle asialle. Onko samanlainen video jo olemassa. Mikä sähköinen alusta sopii videolle ja millä laitteella video on helpointa tehdä. (Kosola 2015.) Videota tehtäessä on hyvä miettiä, välittääkö video haluamaamme tietoa, onko se selkeä, ja onko vaikutus katsojaan tarkoituksemme mukainen. (Nevala & Kiesiläinen 2011, 32).

6.3 Videon suunnittelu, toteutus ja arviointi

Videon toteutus eteni lineaarisen mallin mukaisesti. (Salonen, 2013). Monilukutaito voidaan määritellä neljällä eri tavalla. Videossa monilukutaidon määritelmänä käytettiin sateenvarjokäsitettä, josta on kerrottu luvussa 2.2 Monilukutaidon käsite ja sen eri määritelmät. Prosessi alkoi tavoitteen määrittelyllä. Tavoitteena oli saada tehtyä selkeä ja tiivis, pedagogiikkaan pohjautuva video monilukutaidosta. Aiheen ajankohtaisuus nousi esille työyhteisöni kasvattajien toiveista. Työyhteisössäni tein pienimuotoisen kyselyn monilukutaidosta, jotta videon sisältö vastaisi kasvattajien toiveita. Työyhteisöni kasvattajat vastasivat kyselyyn nimettömänä. Kyselyn saatesanat olivat ”Opinnäytetyöni aihe on monilukutaito, johon sisältyy video. Mitä tietoa haluaisit monilukutaidosta, joka palvelisi sinun työtäsi?” Vastauksista selvisi, että useampi haluaisi tietää, mitä monilukutaito tarkoittaa? Vastauksissa toivottiin myös saada tietää monilukutaidon moninaisuutta, konkreettisia ideoita ja lasten tuotosten taltioimista ja niiden esittämisen mahdollisuuksia esimerkiksi vanhemmille. Mertala (2017) kirjoittaa artikkelissaan samansuuntaista, hän kuvaa monilukutaitoa abstraktiseksi käsitteeksi, joka on vielä jäänyt vieraaksi ja sen ymmärtäminen voi tuntua haasteelliselta. Työyhteisöni kuuluu varhaiskasvatuksen opettaja, lastenhoitajia ja avustajia. Työyhteisöni vastauksiin pohjautuen, opinnäytetyön teoriaosuuteen valikoitui keskeisimmät käsitteet

monilukutaidosta, jotta se pysyisi selkeänä ja auttaisi vastaamaan helpommin kysymykseen mitä monilukutaito tarkoittaa? Tavoitteen määrittelyn jälkeen seurasi suunnittelu, jolloin muodostui käsitekartta, niistä olennaisista sisällöistä, jotka videolla tulisi olemaan. Videoon valitut keskeisimmät käsitteet pohjautuvat varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja monilukutaitoa oppimassa kirjaan. Suunnitteluvaiheessa tapahtui myös aiheen rajausta. Teoriaa rajattiin, sillä perusteella, että videosta tulisi yksinkertainen ja selkeä, jotta kaikille jäisi videon katsottua käsitys siitä, mitä monilukutaidolla tarkoitetaan. Opinnäytetyön tavoitetta (vahvistaa kasvattajien ymmärrystä monilukutaidosta) mielessä pitäen, videoon poimittiin keskeisimmät asiat teoriaosuudesta käsikirjoitukseen. Käsitekartan valmistuttua tehtiin Powerpoint-esitys, johon luonnosteltiin diojen asiasisältö ja kirjoitettiin muistiinpanot, mitä videossa kerrottaisiin. Suunnittelun jälkeen alkoi toteutus. Video rakentui teoriasta ja käytännöstä. Tarkoituksena oli, että videon teoria ja käytännön esimerkit olisivat helposti toteutettavissa käytännössä. Videon toteutus tapahtui Canva-ohjelmalla, koska se vaikutti monipuoliselta videon teko-ohjelmalta. Suunnitteluvaiheessa tapahtui samalla myös videon editointia, jolloin tiivistettiin oleellinen tieto videoon. Kun video oli valmis, lisättiin siihen puhe. Työyhteisöni kasvattajat arvioivat valmiin videon. Kasvattajat antoivat nimettömänä kehittämis- ja muutos ehdotuksia.

6.4 Työyhteisön palaute videosta

Vastaajien määrä (kuusi) valmiin videon kehittämis- ja muutosehdotuksiin oli hyvä. Positiivista palautetta video sai selkeistä ja hyvistä kuvista. Fonttikoko teksteillä koettiin hyvän kokoiseksi eikä ”tihrustamista” tarvinnut tehdä. Monilukutaito aiheena selkeytyi. Videosta selvisi, mitä kaikkea monilukutaitoon kuuluu. Kehittämisehdotuksia tuli videon sisällysluetteloon, joka toivottiin luettavan ääneen. Sisällysluettelo dian näkyvillä olo aika oli liian lyhyt eikä palautteen antajat ehtineet lukea sitä kunnolla loppuun. Videon puheosuus sai useita palautteita siitä, että puhetempo oli liian nopea eikä asiaa ehtinyt sisäistää kunnolla. Puhenopeudesta tuli palautteen antajille kiireen tuntu. Rauhallisempi puhenopeus pidentäisi videon kestoja, joka tällä hetkellä on 9 minuuttia 20 sekuntia. Suurin osa palautteen antajista oli kuitenkin sitä mieltä, että videon pidentyminen ei haittaisi, koska se tekisi videosta selkeämmän ja asiat olisivat helpompi sisäistää. Varhaiskasvattajat ovat tottuneet osallistumaan pitkiinkin koulutuksiin ja 12–15 minuutin videon katsominen ei tulisi olemaan liian pitkä aika, jos se vaikuttaa paremmin asian lopputuloksen sisäistämiseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli videon kautta vahvistaa kasvattajien ymmärrystä monilukutaidosta. Työyhteisöni palautteen pohjalta videon tekemisen tavoite toteutui. Monilukutaidon käsite selkeytyi kasvattajille, mutta siirtyvätkö videolla esitetyt monilukutaitoa vahvistavat käytännön

esimerkit ryhmän toimintaan? Asian ratkaisemiseksi lisäsin vielä yhden dian videoon, johon kokosin asioita, miten toimia videon katsomisen jälkeen.

Monilukutaidon videon katsomisen jälkeen olisi tärkeää, että monilukutaidosta keskusteltaisiin tiimissä. Ranta (2021) korostaa tiimityön merkitystä. Tiimissä on tärkeää yhdessä miettiä ja sopia yhteiset toimintaperiaatteet, mitä toiminta sisältää ja päämäärät toiminnalle. Kasvattajilla voi olla erilaisia näkemyksiä asioista, jotka aiheuttavat ristiriitoja heidän välilleen. Kasvattajien ristiriidat voivat näkyä lapsiryhmässä epä johdonmukaisena toimintana ja epävarmuus toiminnan toteuttamisessa voi näkyä ryhmässä. Tiimiläisten ristiriidat heijastuvat lapsiryhmään ja vaikuttavat ryhmän ilmapiiriin. Tiimityön onnistumisen apuna toimii keskusteleva toimintakulttuuri, johdonmukaisuus toiminnassa ja tiimin hyvinvointiin panostaminen. Tiimin jäsenten erilaiset persoonat on hyvä nähdä vahvuutena. Jokaisella tiimiläisellä on lupa kokeilla ja erehtyä. Hyvin toimivassa tiimissä tärkeää on keskinäinen luottamus ja että jokainen tuntee, että häntä arvostetaan tiimin jäsenenä.

7 Eettiset näkökohdat ja luotettavuuden tarkastelu

Opinnäytetyön tarkoituksena on edesauttaa opiskelijan ammatillisuutta, työelämätaitoja ja asiantuntijuutta. (Arene 2020.) Opinnäytetyö toteutetaan LAB-ammattikorkeakoulun ohjeita noudattaen, jotka perustuvat valtakunnallisiin ohjeisiin ja hyviin käytäntöihin. LAB-ammattikorkeakoulun periaatteisiin kuuluu avoimen tieteen ja tutkimuksen (ATT) tavoitteiden ja periaatteiden noudattaminen. Avoimuuden tarkoituksena on, että opinnäytetyössä saadut tutkimustulokset ja innovaatiot tavoittaisivat mahdollisemman monen ja opinnäytetöiden ideoita voitaisiin hyödyntää mahdollisimman paljon. Tutkimuksen läpinäkyvyys ja luotettavuus ovat tästä syystä tärkeitä. (LAB-ammattikorkeakoulu 2022.) Opinnäytetyön prosessin alussa hyvän tutkimustavan periaatteisiin kuuluu anoa tutkimuslupa organisaatiolta, jonka edustajiin opinnäytetyö liittyy. Henkilötietoja ei tässä opinnäytetyö prosessissa käsitellä. Tekijän oikeuslaki velvoittaa, että lähteinä käytetyt aineistot merkataan noudattaen lainsäädäntöä ja hyvän tutkimustavan periaatteita kunnioittaen. Opinnäytetyöt tulevat julkisiksi asiakirjoiksi, jos prosessi johtaa tutkintotodistukseen. (Arene 2020). Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseuksessa, jolloin siitä tulee julkinen. Pohdin eettisiä kysymyksiä ja lähteiden luotettavuutta koko opinnäytetyö prosessin ajan. Suhtaudun lähteiden valintaan kriittisesti, mietin lähteiden ajantasaisuutta ja laatua, koska vanha tieto ja laaduttomat lähteet vaikuttavat suoraan opinnäytetyöni laatuun. (Vilka 2021.) Koko opinnäytetyön ajan on ollut mahdollisuus hyödyntää opinnäytetyön ohjausta säännöllisesti, joka varmistaa opinnäytetyön tekijälle tuen, kannustuksen ja laadun opinnäytetyön etenemisessä. (Arene 2020).

8 Yhteenveto

Opinnäytetyöni oli toiminnallinen, johon kuului teoriaosuuden lisäksi videon tekeminen monilukutaidosta. Opinnäytetyöni tarkoitus oli tuottaa video monilukutaidosta varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Opinnäytetyön tavoitteena oli videon kautta vahvistaa kasvattajien ymmärrystä monilukutaidosta.

Video toteutettiin Canva-ohjelmalla. Videon tekeminen Canvalla oli hyvä valinta, sillä Canvassa oli paljon mahdollisuuksia valita eri elementtejä videoon, esimerkiksi kuvia. Haasteeksi osoittautui Canvassa se, että puhe videoon nauhoitettiin suoraan dioihin. Jos myöhemmin videon dioissa huomattiin virhe, sen korjaamisen jälkeen, puhe videoon täytyi nauhoittaa kokonaan uudestaan.

Kasvattajille tehdyssä kyselyssä kasvattajat toivoivat, että video selventäisi monilukutaidon käsitettä ”mitä monilukutaito tarkoittaa?” ja antaisi konkreettisia esimerkkejä työhön varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Työyhteisö vastauksista kävi ilmi, että monilukutaidon käsite oli vieras ja epäselvää oli, mitä se tarkoittaa. Monilukutaito käsitteen selkeyttämiseksi oli tarvetta, sillä varhaiskasvatus on keskeisessä roolissa lasten monilukutaitoa ajatellen. Perusopetuksessa ollaan huolissaan luku- ja kirjoitustaidon laskusta ja tilanteeseen puuttuminen vaatii eri tahojen ponnisteluja. (Mursula & Tiermas 2023). Mursula (2023) pohtii opettajakoulutuksen uudistamista, jotta monilukutaidon pedagogiikan kehittäminen tulisi osaksi opettajakoulutusta. Perinteinen luku- ja kirjoitustaidon opettamisen lisäksi on huomioitava uudet lukutaidot.

Monilukutaidosta on saatavilla tutkittua tietoa vielä suppeasti, joka varmasti selittää osaltaan, että käsite on jäänyt vielä varhaiskasvatuksessa epäselväksi. Videon tarkoitus oli kiteyttää keskeisimmät asiat, koska monilukutaidon käsite on hyvin moniulotteinen. Videon tekeminen onnistui mielestäni hyvin ja saavutin videon tekemisen tarkoituksen. Työyhteisöni palautteesta kävi ilmi, monilukutaidon käsite selkeytyi ja videosta tulee ilmi hyvin, kuinka paljon päiväkodissa jo toteutetaan monilukutaitoa tukevaa toimintaa, alla erään vastaajan ajatuksia videosta.

”Video selvensi hyvin, mitä monilukutaito on....videot ja konkreettiset esimerkit auttoivat myös ymmärtämään”

Sintonen on samaa mieltä. Hän kertoo, että päiväkotiryhmissä tehdään jo paljon monilukutaitoa tukevaa toimintaa. (Komi 2021). Perkiö (2021) kertoo perusopetuksen puolelta, osan luokanopettajista todenneen, että monilukutaito on vain uusi nimitys vanhoille asioille, joka myös tukee käsitystä siitä, että monilukutaitoa harjoitellaan varhaiskasvatuksessa. Työyhteisöni kasvattajien palaute kertoo videon tarpeellisuudesta, vaikka muutos- ja

kehittämis ehdotusten määrä jäi pieneksi johtuen vastaajien määrästä. Toiveena olisi, että mahdollisimman moni kasvattaja näkisi videon ja monilukutaidon huomioon ottamisesta ryhmän toiminnassa sovittaisiin tiimissä yhteiset käytänteet.

Lähteet

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Arene. 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 13.5.2023. Saatavissa https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTI-KORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382

Hakanurmi, S. Pedagogisesti mielekäs video. Viihdyttävä, kiihdyttävä vai pikakelattava-miten teen tehokkaita opetusvideoita? Viitattu 1.4.2023. Saatavissa <https://blogit.utu.fi/erappu/pedagogisesti-mielekas-video/>

Hartikainen, M. & Harmanen, M. 2019. Lukijalle. Teoksessa Harmanen, M. & Hartikainen, M. (toim.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsinki: PunaMusta Oy. 5.

Kangas, J., Lastikka, A-L. & Karlsson, L. 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi. Keuruu: Otava kirjapaino.

Komi, T. 2021. Monilukutaitoa hiekkalaatikossa. Lastentarhassa 1/21. Viitattu 19.2.2023. Saatavissa <https://www.vol.fi/uutiset/monilukutaitoa-hiekkalaatikossa/>

Koskinen, J. 2021. "Se monilukutaito on niin vitsin laaja!" Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä monilukutaidosta varhaiskasvatuksessa. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan pro gradu- tutkielma. Viitattu 18.12.2022. Saatavissa <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/78830/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-202111305835.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kosola, L. 2015. Kahdeksan asiaa, jotka kannattaa huomioida opetusvideota tehdessä. Yle. Viitattu 16.2.2023. Saatavissa <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/10/29/kahdeksan-asiaa-jotka-kannattaa-huomioida-opetusvideota-tehdessa>

Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Tallinna: AS Printon.

Kumpulainen, K. 2018. Monilukutaito – aikamme lukutaito. LukSitko 2/18. Viitattu 1.2.2023. Saatavissa <https://www.eoliitto.fi/wp-content/uploads/2019/01/luksitko2018-2-18-monilukutaito.pdf>

Kumpulainen, K. 2020. Monilukutaito on kaikille keino luoda tarinoita. Viitattu 30.1.2023. Saatavissa <https://www.nuori.fi/2020/08/31/monilukutaito-on/>

Kumpulainen, K. 2021. Moninaistuva lukutaito – kaikkien oikeus. VOL. 15.2.2023. Saatavissa https://www.vol.fi/uploads/2021/03/56e0d726-monilukutaidon-aika_low-tutkittu-tietotunnuksella.pdf

Kumpulainen, K., Sintonen, S., Vartiainen, J., Sairanen, H., Nordström, A., Byman, J. & Renlund, J. 2018. Kurittomat palaset; monilukutaitoa opitaan ilolla. Viitattu 17.12.2022. Saatavissa https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/264091/Kurittomat_palaset_www.pdf

Kuokkanen, A. 2019. Kuinka tehdä vaikuttavia opetusvideoita? Viitattu 1.4.2023. Saatavissa <https://www.mediamasteri.com/blog/kuinka-tehda-vaikuttavia-opetusvideoita>

Kupiainen, R. 2015. Monilukutaidon perusteet-seminaari. YouTube-video. Viitattu 27.12.2022. Saatavissa <https://www.youtube.com/watch?v=GUb4XSdWLM4>

Kupiainen, R., Kulju, P. & Mäkinen, M. 2015. Mikä monilukutaito. Viitattu 15.12.2022. Saatavissa https://www.academia.edu/16313132/Mik%C3%A4_monilukutaito

LAB-ammattikorkeakoulu. 2022. Opinnäytetyön ohje. Viitattu 21.12.2022. Saatavissa https://elab.lab.fi/sites/default/files/category-page/2022-08/LAB_opinn%C3%A4ytety%C3%B6_ohje_AMK_170822.pdf

Lukuliike. Kansallinen lukutaitostrategia 2030. Opetushallitus. Viitattu 13.12.2022. Saatavissa <https://lukuliike.fi/kansallinen-lukutaito-ohjelma/kansallinen-lukutaitostrategia-2030-2/>

Lukuliike ja Uudet Lukutaidot. Monilukutaidolla myös mediamaailma haltuun. Mediataito-lehti. Viitattu 13.2.2023, Saatavissa <https://www.mediataitoviikko.fi/monilukutaidolla-myos-mediamaailma-haltuun/>

Luukka, M-R. 2019. Tekstien lukijasta ja kirjoittajasta monilukutaituriksi. Teoksessa Harmanen, M. & Hartikainen, M. (toim.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsinki: PunaMusta Oy, 34–35.

Mertala, P. 2017. Monilukutaito varhaiskasvatuksessa: abstrakti käsite ja konkreettista kasvatusta. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 15.12.2022. Saatavissa <https://www.vol.fi/monilukutaito-varhaiskasvatuksessa-abstrakti-kasite-ja-konkreettista-kasvatusta/>

Murphy, A. 2010. Lasten leikkiä: Kuinka kasvatat fiksuja, terveitä ja huomaavaisia lapsia syntymästä 12-vuotiaaksi. Teoksessa: Ilvas, M. (suom.). Helsinki: Schildts Kustannus Oy.

Mursula, T. & Tiermas, A. 2023. Monilukutaito on ajattelua, ymmärtämistä ja maailman hahmottamista. Kieliverkosto. Viitattu 28.5.2023. Saatavissa Monilukutaito on ajattelua, ymmärtämistä ja maailman hahmottamista

Mäntsälän kunta. Kunnallinen varhaiskasvatus. Viitattu 15.12.2022. Saatavissa <https://www.mantsala.fi/kasvatus-ja-opetus/varhaiskasvatus-ja-esiopetus/kunnallinen-varhaiskasvatus/>

Mäntsälän kunta. Mäntsälän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2022. Viitattu 15.12.2022. Saatavissa <https://www.mantsala.fi/uploads/sites/2/2022/07/mantsalan-kunnan-varhaiskasvatussuunnitelma-2022.pdf>

Nevala, T. & Kiesiläinen, I. 2011. Kamerakynän pedagogiikka. Teoksessa Hakkarainen, P. & Kumpulainen, K. (toim.) Liikkuva kuva- muuttuva opetus ja oppiminen. Kokkola, 32-33.

Nousiainen, L. 2020. Hieroglyfit ja muinainen Egypti kiinnostavat meitä vielä pitkään – kiitos seikkailuelokuvien ja emojiin. Yle uutiset. Viitattu 13.3.2023. Saatavissa <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/11/19/hieroglyfit-ja-muinainen-egypti-kiinnostavat-meita-viela-pitkaan-kiitos>

Palsa, L., Pekkala, L. & Salomaa, S. 2019. Monilukutaito ja mediakasvatuksen pedagogiikka. Teoksessa Harmanen, M. & Hartikainen, M. (toim.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsinki: PunaMusta Oy, 44–49.

Peda.net. Monilukutaito Myrskylässä. Viitattu 20.2.2023. Saatavissa <https://peda.net/myrskylä/kirkonkylän-koulu/esiopetus/eo/2etjyt/2loe/monilukutaito/kjept>

Pelander, H., Puranen, K. & Tikkanen, T. 2023. Sivistys laajentaa näköaloja. Opettaja 20.1.2023, 16.

Perkiö, P. 2021. Tekstien tuottaminen varhaiskasvatuksessa. Monilukutaidon näkökulma. Viitattu 14.2.2023. Saatavissa <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/132654/Perki%c3%b6Paula.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Ranta, S. 2021. Kasvun juuret. Jyväskylä; PS-kustannus.

Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen M-L., Gammerlgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H. 2020. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Viitattu 15.12.2022, Saatavissa https://karvi.fi/wp-content/uploads/2020/06/KARVI_T0720.pdf

Räsänen, M. 2019. Monilukutaito- laajasta kulttuurikäsitteestä laajaan tekstikäsitteeseen. Teoksessa Harmanen, M & Hartikainen, M. (toim.) Monilukutaitoa oppimassa. Helsinki: PunaMusta Oy, 19.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun Puheenvuoroja 72. Turun ammattikorkeakoulu. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy, Tampere. Viitattu 9.10.2022. Saatavissa <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Sandell, M., Härkönen, A. 2019. Pisa-tulokset julki: Suomalaislasten lukutaito maailman kärkeä, mutta erot kasvavat – pojista lähes kaksi kolmasosaa lukee vain, jos on pakko. Viitattu 12.11.2022. Saatavissa <https://yle.fi/a/3-11092248>

Sanfeliciano, A. 2022. Lasten kognitiivinen kehitys Piaget'n mukaan. Viitattu 18.5.2023. Saatavissa <https://mielenihmeet.fi/lasten-kognitiivinen-kehitys-piagetin-mukaan/>

Schleicher, A. 2018. Pisa 2018 Insights and Interpretations. Viitattu 12.11.2022.

Saatavissa

<https://www.oecd.org/pisa/PISA%202018%20Insights%20and%20Interpretations%20FIN%20AL%20PDF.pdf>

Uudet luutaidot. Tausta ja tekijät. Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, Opetushallitus.

Viitattu 25.2.2023. Saatavissa <https://uudetlukutaidot.fi/tausta-ja-tekijat/>

VakaDigi. Varhaiskasvatuksen Digiosaajaksi. Opetushallitus. Viitattu 13.12.2022.

Saatavissa <https://www.vakadigi.fi/>

Varhaiskasvatuslaki. 540/2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2022. Opetushallitus. Viitattu 12.12.2022.

Saatavissa

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf

Vilkka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Wilska, T-A. 2018. Median muovaavat sukupolvet. Teoksessa Willman, v. (toim.)

Mediakasvatuksen käsikirja. UNIPress.

Liite 1. Monilukutaito video

<https://drive.google.com/file/d/1rR7do3k1T1UQqOnDIZtkpe8JVz0gGZbO/view?usp=sharing>